

”Chile, Chile, solidaritet!”

Recension av Stefan de Vylder, *50 år efter kuppen.*
Om Chilekommitténs historia (Vulkan, Stockholm 2023)

ULF BJERELD

Tisdagen den 11 september 1973 bombade chilenska militärplan presidentpalatset La Moneda i centrala Santiago. Militären stormade därefter palatset och tog över makten. Den folkvalde presidenten och demokratiska socialisterna Salvador Allende befann sig inne i palatset vid tillfället för kuppen. Han valde att ta sitt liv i stället för att försöka fly eller att överlämna sig till juntan.

Över hela världen startades solidaritetsrörelser med Chile. ”Chile, Chile, solidaritet!” ekade från gator och torg. Övergreppet mot demokrati och militärens öppna våld var så grovt att det inte gick att försvara. Foton på Salvador Allende i en olivgrön stål hjälm och en k-pist i handen spreds över världen. Fotot på militärjuntan med Augusto Pinochet med korsade armar och mörka glasögon blev en lika ikonisk bild, gestaltande diktatur och ondska. Chiles nationalstadion Estadio Nacional fylldes med tusentals politiska fångar och användes som koncentrationsläger. Den folkkäre vissångaren Víctor Jara arresterades och mördades.

För många i den politiska vänstern blev kuppen en signal om att socialismen inte gick att genomföra på fredlig väg. När president Allende försökte genomföra den politik han gått till val på ingrep militären. Understödd av USA-imperialismen kunde en militärjunta ta över makten och sedan styra Chile ända fram till 1990. Borgarna, påstods det, skulle inte utan våldsamt motstånd acceptera att deras tillgångar och rikedomar växlades ut och kom i folkets ägo. Parollen ”Ett enat folk kan

inte besegras” ersattes i en del demonstrationer med parollen ”Ett väpnat folk kan inte besegras”.

I boken *50 år efter kuppen* skriver nationalekonomen och författaren Stefan de Vylder den svenska Chilerörelsens historia. Det är en spännande läsning, som inte bara beskriver händelserna och Chilekommitténs arbete utan även skildrar tidsandan och den politiska utvecklingen i Sverige under radikaliserings och auktoritetsnedrivningens år efter 1968.

Författaren var själv en del av rörelsen. Texten håller ofta en personlig ton. Boken inleds med en beskrivning av den politiska bakgrunden i Chile som ledde fram till kuppen 1973. Därefter följer kapitel om Chile-rörelsens bildande och verksamhet i Sverige – före och efter kuppen. Vi får följa rörelsens storhetstid och nedgång, samt de politiska motsättningar som återfanns inom Chilekommittén på samma sätt som inom andra solidaritetsrörelser vid denna tid. Bokens avslutande del består av ett 40-tal (!) korta berättelser från enskilda personer som på olika sätt stöttade kommittén eller deltog i dess arbete.

Chilekommittén bildades redan i januari 1972 – ett och ett halvt år före kuppen – under namnet Den internationella kommittén för solidaritet med den chilenska folkfrontsregeringen. Eller på spanska: *Comité internacional de solidaridad con el gobierno de la Unidad Popular de Chile*. Kommittén bildades ursprungligen av latinamerikanska studenter i Sverige till stöd för Unidad Popular och för Chiles rätt att få ersättning för sin kopparexport. Arbetsspråket i kommittén var spanska. Redan då hade Chilerörelsen en stark förankring i Sverige. Kommitténs bildande tillkännagavs officiellt den 12 februari 1972 på ett fullsatt möte på ABF-huset i Stockholm. Ett stort antal artister med band till den progressiva musikrörelsen uppträdde – till exempel Fred Åkerström, Bernt Staf, Träd, Gräs och Stenar, Turid och Södra Bergens Balalajkor. Chiles ambassadör i Sverige Luis Enrique Délano deltog och höll ett kort tal.

Författaren är generös med sedelärande och principiellt intressanta anekdoter. Stefan de Vylder berättar om när Anders Carlberg, grundaren av Fryshuset och flitig deltagare i Chilekommitténs aktioner, vid en demonstration i september 1974 arresterades av polisen. Demonstrationen genomfördes med anledning av installationen av juntans nye ambassadör

i Sverige. Anders Carlberg bar med sig en uniformsklädd docka, föreställande en gorilla med huvudet hängandes i en snara om halsen. Carlberg dömdes till 300 kronor i böter för förargelseväckande beteende. Händelsen fick Chilekommittén att instifta en särskild bötesfond – dels för att täcka Carlbergs böter och dels för att användas vid framtida händelser.

Bötesfonden kom till flitig användning. Åtalen gällde oftast förargelseväckande beteende eller olaglig affischering. År 1975 dömdes till exempel en latinamerikansk flykting till 1 210 kronor i böter för att ha halat den amerikanska flaggan framför Kalmar slott under en demonstration den 9 juni arrangerad av Chilekommittén med anledning av Sverige-Amerikadagen. Händelsen kan med fördel relateras, menar författaren, till debatten om koranbränningar i vår tid.

Boken är – trots den allvarliga bakgrunden – synnerligen underhållande och lättläst. Det är frestande att fastna i de enskilda anekdoterna och personteckningarna. Men jag skulle ändå önskat att författaren åtminstone vid några tillfällen höjt den analytiska blicken och använt sin teoretiska och stilistiska skicklighet till att ytterligare fördjupa förståelsen av Chilekommitténs verksamhet och styrka ytterligare.

Hur förhöll sig till exempel Chilekommittén till Vietnamrörelsen som ju under så många år dominerat opinionsbildningen mot USA-imperialismen i den svenska vänstern? Eller till Palestinarörelsen som under dessa år börjat organisera sin verksamhet, men som aldrig nådde samma genomslag som solidaritetsrörelserna för till exempel Vietnam, Chile och södra Afrika? Var det samma personer – eller typ av personer – som befolkade dessa olika rörelser? Och varför gick det så bra för Chilerörelsen i Sverige jämfört med i många andra europeiska länder? Ibland tangerar författaren dessa frågor, men väljer att inte bearbeta dem på djupet. Vi får möta Chilekommitténs myller av människor och aktiviteter – men var finns skogen bland alla dessa träd?

Jag tänker särskilt på avsnittet om Chilekommitténs insatser vid den stora demonstrationen i Båstad hösten 1975, i samband med Sveriges Davis Cup-match i tennis mot juntans Chile. Det är intressant läsning om osäkerheten inför demonstrationen – om oro för våldsanvändning, hat mot demonstranter och en mediebevakning som blåser upp stämningarna inför matchen. Det är bra. Men framställningen riskerar att bli

historielös då den inte berättar om händelserna i Båstad bara sju år tidigare – då tumult utbröt i samband med försöken att den gången stoppa Sveriges Davis Cup-match i tennis mot apartheidlandet Rhodesia. Då – 1968 – var normen att man inte skulle blanda ihop idrott och politik och att demonstrationen därför inte borde genomföras. Nu – 1975 – var det inte många som ifrågasatte demonstrationen i sig. Frågan var i stället hur och på vilket sätt manifestationen skulle genomföras. Idag är det ingen som ifrågasätter att idrott och politik hänger ihop. Diskussionen handlar i stället om hur vi bäst hanterar detta faktum. Det blir kontextlöst när författaren väljer bort att relatera de båda matcherna och demonstrationerna till varandra när en jämförelse hade kunnat säga så mycket om hur Sverige och förutsättningarna för solidaritetsarbetet förändrades mellan dessa år.

Jag vill för transparensens skull berätta att jag är född och uppvuxen i Båstad. Jag var tio år när demonstrationen mot Rhodesiamatchen genomfördes 1968. Jag var 17 år när jag stolt gick med i demonstrationen mot Chilematchen 1975.

Sammantaget är boken av stort värde. Inte bara för dem som var med då – utan också för de som idag är aktiva i solidaritetsarbete i alla dess former.

Lyssningstips

”Til Allende” av Røde Mor, 1973

”Tusentals stjärnor över Chile” av Jan Hammarlund, 1974

”Victor Jara” av Hoola Bandoola Band, 1975

Den politiska generationen

Kontinuitet och förändring 1968–2018

Den politiska generationen är den senaste och avslutande delen i Sveriges sannolikt längsta forskningsprojekt. I femtio år har sociologerna Svante Lundberg och Sven-Axel Månsson följt en grupp demonstranter de rekryterade 1968. I två tidigare böcker, *Demonstranter* från 1970 och *68:or* från 1993, har vi mött den politiskt medvetna ungdomen både som just ungdomar och som medelålders tjugo år senare. I den nya boken fortsätter samtalet mellan författarna och demonstranterna, ytterligare ett kvarts sekel senare. Vad har bestått och vad har förändrats? Vilka lärdomar har intervjupersonerna dragit på det personliga och det politiska planet? Och vartåt pekar deras politisk-moraliska kompass idag?

Sven-Axel Månsson & Svante Lundberg

Läs mer om boken på www.arkiv.nu

ANNONS

STEFAN ARVIDSSON

RÖD TRO

SOCIALISTISK KULTUR
OCH LIVSÅSKÅDNING
UNDER TVÅHUNDRA ÅR

LÄS MER OM BOKEN PÅ WWW.ARKIV.NU